

Ograniczoność zasobów produkcyjnych (ziemi, pracy, kapitału) zmusza rolników do wyborów. Gospodarowanie to szukanie trafnych odpowiedzi na pytania co, ile, gdzie i jak produkować? Trudniejsze i o większym znaczeniu są decyzje inwestycyjne kształtujące wielkość i strukturę majątku (aktywów), źródła finansowania (strukturę pasywów) oraz relacje wzajemne wybranych grup aktywów i pasywów. Pomocny w decydowaniu jest rachunek ekonomiczny. Tak jak nie ma jednego cudownego lekarstwa na wszystkie choroby, tak nie ma jednej metody rachunku pozwalającej rozwikłać każdy problem decyzyjny. Umiejętność dobierania metod rachunku do rozważanego problemu to podstawa sprawnego zarządzania gospodarstwem rolniczym.

Rachunek ekonomiczny podstawą decyzji

Co to jest rachunek ekonomiczny?

Maksymalne korzyści można osiągnąć gospodarując zgodnie z zasadą największego efektu/największej wydajności (jeśli dane są zasoby, należy maksymalizować cel) lub zasadą najmniejszego nakładu/oszczędności środków (jeśli dany jest cel, należy minimalizować nakłady). Profesor **R. Manteuffel** uważał, że rachunkiem ekonomicznym są wszelkie formy rachunku pomagające kierującemu gospodarstwem rolniczym w podejmowaniu decyzji zapewniających optymalizację ekonomicznego celu gospodarowania. Rachunek ekonomiczny dotyczy przeszłości (analiza) i przyszłości (planowanie), a jego ważnym elementem są koszty. Nie należy jednak przyjmować, że są to wyłącznie koszty, w tym pełne czy jednostkowe.

Racjonalność gospodarowania wymaga, aby decydent zbierał i analizował niezbędne informacje oraz znał metody rachunku. Pełne skutki decyzji gospodarczych poznajemy po ich realizacji i zakończeniu użytkowania inwestycji, często po kilku czy nawet kilkudziesięciu latach (np.

skutki budowy chlewni czy obory). A decyzje trzeba podejmować na podstawie wiedzy dostępnej w danej chwili. Ze względu na te ograniczenia **Herbert Simon**, laureat nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii, dokonał rozróżnienia racjonalności rzeczywistej oraz racjonalności proceduralnej.

Racjonalność rzeczywista odnosi się do wyniku decyzji gospodarczej. Decyzja jest racjonalna, gdy prowadzi do najlepszego możliwego wyniku. Jest to kryterium bezwzględne. Racjonalność proceduralna (metodologiczna) odnosi się do sposobu podejmowania decyzji gospodarczej. W myśl takiego kryterium, za racjonalną uznaje się taką decyzję, która w danych warunkach gospodarczych przybliża podmiot do najlepszego możliwego wyniku bardziej, niż inne decyzje. Jest więc względnym kryterium oceny decyzji gospodarczych.

Działanie przygotowane zgodnie z cyklem zorganizowanego działania nazywamy racjonalnym metodologicznie (rys. 1). Jest oczywistym, że nie gwarantuje to racjonalności rzeczywistej. Jednak tylko tyle i aż tyle możemy

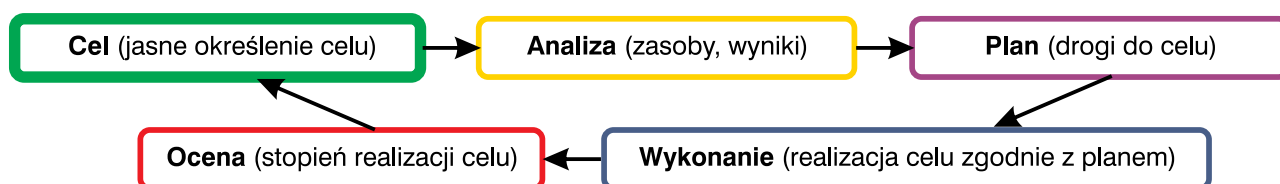
zrobić. W tym kontekście zysk jest premią za kompetentne podjęcie ryzyka.

Rachunek ekonomiczny w analizie i planowaniu

Rachunek ekonomiczny, który dotyczy zaszłości nazywamy retrospektywnym. Jest on elementem analizy. Rachunek dotyczący przyszłości nazywamy prospektywnym. Jest on elementem planowania. W odniesieniu do kosztów cyklu produkcyjnego mówimy w tym kontekście, w przypadku działań zakończonych – o rachunku kosztów, w przypadku działań planowanych – o kalkulacji kosztów.

Przedmiotem rachunku krótkookresowego są zjawiska ekonomiczne obejmujące zazwyczaj okres nie dłuższy niż rok, a zakres rozważanych kosztów jest stosunkowo wąski. Rachunek długookresowy obejmuje swym zasięgiem okres kilku, kilkunastu, czy nawet kilkudziesięciu lat, dlatego uwzględnia się w nim najszerszy zakres kosztów.

Narzędziami rachunku ekonomicznego są mierniki i wskaźniki. Miernikami nazywamy wielkości najczęściej mianowane, bezwzględne, a przez to

Rys. 1. Schemat cyklu zorganizowanego (sprawnego) działania
Źródło: Opracowanie własne

nie nadające się do bezpośrednich porównań. Przykładem mierników są nadwyżki ekonomiczne: nadwyżka bezpośrednia, wartość dodana brutto i netto, dochód, zysk. Prostymi miernikami są: poziom zbiorów zbóż w gospodarstwie w danym roku [t/gospodarstwo], roczna produkcja mleka [tys. l/ gospodarstwo], żywca wieprzowego [t/gospodarstwo], czy wartość aktywów w gospodarstwie na dany dzień [w tys. zł/gospodarstwo], dochody gminy [tys. zł].

Wskaźnikami nazywamy wielkości na ogół nie mianowane, względne, tj. odniesione do wspólnej podstawy, a przez to nadające się do bezpośrednich porównań. Przykładem wskaźników są wskaźniki produktywności czy stopy nadwyżki. Prostymi wskaźnikami są: poziom plonów zbóż w gospodarstwie w danym roku [t/ ha], wydajność mleczna krowy w laktacji [tys. l/krowę], roczna produkcja żywca wieprzowego od maciory [kg/maciorę], wartość aktywów w gospodarstwie na 1 ha UR [w tys. zł/ha UR] czy na pracującego [tys. zł/osobę], dochody gminy w przeliczeniu na mieszkańca [tys. zł/ osobę].

Wskaźniki, szczególnie finansowe, służą do szybkiej oceny działań gospodarczych. Można przy ich pomocy porównać przedsięwzięcia z różnych, nawet odległych branż. Nie ma jednego wskaźnika oceniającego wszystkie aspekty przedsięwzięcia. W miarę kompleksowa ocena jest możliwa, gdy użyjemy stosownego zestawu wskaźników. Pełna przydatność odpowiednio dobranego zestawu wskaźników do oceny przedsięwzięć gospodarczych zostanie osiągnięta, gdy:

- w stabilnych warunkach społeczno-gospodarczych, utrzymujących się przez długi okres;
- w jednolity sposób bez korekty algorytmów obliczeniowych w całym okresie;
- obliczamy wartości wybranego, niezmiennego zestawu wskaźników;
- co pozwala na rozpoznanie poziomu kształtowania się wartości wybranego zestawu wskaźników (określenie tzw. liczb granicznych) w warunkach danego regionu, dla danej branży.

Efektywność gospodarowania, opłacalność nie równa się dochodowość

Efektywność to najogólniej stopień realizacji celu. Takim celem dla rodzinnych gospodarstw rolniczych może być uzyskanie w ciągu roku najwyższego dochodu rolniczego (cel krótkookresowy) oraz wzrost wartości gospodarstwa z roku na rok (cel długookresowy).

Możliwe do zastosowania miary efektywności można podzielić na trzy grupy (P – wartość produkcji, K – wartość kosztów):

Miary typu P/K nazywane wskaźnikami produktywności nakładów. Reprezentantem tej grupy jest wskaźnik opłacalności.

Miary typu (P-K)/K nazywane wskaźnikami stopy nadwyżki, np. wskaźnik rentowności.

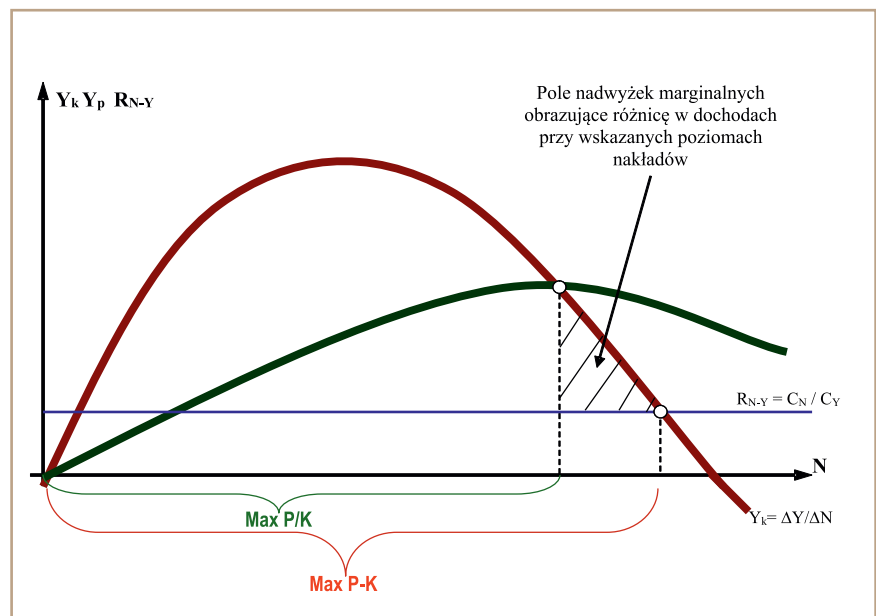
Miary typu P-K nazywane miernikami nadwyżki, np. nadwyżka bezpośrednia, dochód, zysk.

Wskaźniki z dwóch pierwszych grup, ze względu na relatywny charakter, nadają się do bezpośrednich porównań i są wykorzystywane do oceny produktywności zasobów w skali całej gospodarki lub sektorów, jak też pojedynczych podmiotów.

Miary z grupy trzeciej, z uwagi na bezwzględny charakter, nie nadają się do bezpośrednich porównań.

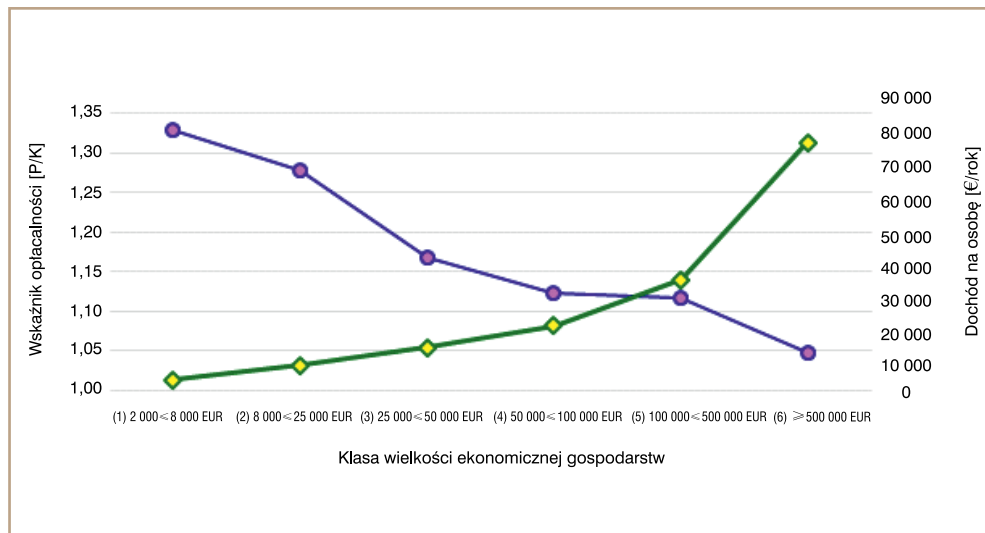
Merytoryczna różnica między dwoma grupami miar jest zasadnicza – poziom nakładów maksymalizujący wskaźnik opłacalności, a poziom nakładu maksymalizujący dochód (zysk) to odmienne poziomy. Poziom nakładu maksymalizujący opłacalność jest niższy od poziomem nakładu maksymalizującego dochód. Opłacalność nie równa się dochodowość – decydując się na maksymalizację wskaźnika opłacalności rezygnujemy z części nadwyżek marginalnych zwiększających dochód (rys. 2).

Od dekad w rolnictwie europejskim obserwujemy też ważną tendencję w kształtowaniu się opłacalności i dochodowości. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw rośnie dochodowość pracy rolników, ale jednocześnie maleje jednostkowa nadwyżka ekonomiczna (wskaźnik opłacalności). W gospodarstwach z najmniejszej klasy wielkości ekonomicznej ((1) 2 000 –< 8 000 EUR) 1,00 euro zaangażowane w produkcję generowało przeciętnie 1,33 euro zwrotu, podczas, gdy w klasie największej ((6) >= 50 000 EUR) tylko 1,05 euro. Mimo wysokiej opłacalności jednostkowej, ze względu na niewielki obrót, małe gospodarstwa uzyskiwały zaledwie około 3 500 euro dochodu na osobę w roku, podczas gdy największe – około 80 600 euro.

Rys. 2. Poziom nakładu maksymalizujący opłacalność (Max P/K) jest niższy od poziomem nakładu maksymalizującego dochód (Max P-K)
Źródło: Opracowanie własne.

To zawężenie „pola manewru” zwiększa wymagania stawiane kierującemu gospodarstwem, co w połączeniu z rosnącym ryzykiem rynkowym spowodowanym globalizacją i ryzykiem przyrodniczym wynikającym z ocieplania klimatu, staje się wielkim wyzwaniem (rys. 3).

Rys. 3. Wpływ wielkości ekonomicznej na opłacalność i dochodowość produkcji rolniczej w Unii Europejskiej; średnia dla lat 2004–2013
Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN

Wykorzystanie rachunkowości FADN do zarządzania gospodarstwem

Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. około 12,5 tys. gospodarstw rolniczych prowadzi rachunkowość FADN niezbędną do oceny skutków wspólnej polityki rolnej. Gromadzone informacje o majątku i funduszach, o kosztach i przychodach oraz o wpłatach i wypłatach są wprost nieocenione, stwarzają duże możliwości poprawy zarządzania. Niestety, rolnicy niedostatecznie to wykorzystują, co w części można tłumaczyć złożonością tego typu analiz, wymagających dużej wiedzy i doświadczenia w interpretacji.

dr inż. Tadeusz Sobczyński
Kujawsko-Pomorski Ośrodek
Doradztwa Rolniczego

REKLAMA

nawozy dolistne

Activ Uprawy

www.arkop.pl

AminoMag Activ

Nawóz najnowszej generacji o właściwościach biostymulujących
MgO - 23% | SO₃ - 46% | aminokwasy - 0,5%

ActiPlon

Universal | Zboża | Kukurydza | Ziemiaki | Buraki | Rzepak | Chmiel | Tytoń

FoliarActiv 9-40-26

Nawóz NPK do pozakorzeniowego dokarmiania roślin z dużą zawartością fosforu i potasu oraz dodatkowo wzbogacony schelatowanymi mikrośladnikami

FoliarActiv 6-20-36

Nawóz NPK do pozakorzeniowego dokarmiania roślin z dużą zawartością fosforu i potasu oraz dodatkowo wzbogacony schelatowanymi mikrośladnikami

Fosfi Activ

NPK 7-29-20 | NPK 16-16-16 | NPK 16-16-16 + mikro
PK 10-50 | PK 33-33 | PK 51-9

Nawóz NPK z mikrośladnikami oraz unikalną fosforynową formą fosforu

Activ ProAmin

Biostymuluje produktywność roślin

Immuno Activ Si

Płynny nawóz krzemowy wpływający korzystnie na ochronę i odporność roślin